

Sloboda polaganja i zaštita podmorskih kabela

I pored suvremenih radio-komunikacija podmorski kabe-
li još i danas igraju veliku ulogu u međunarodnom tele-
komunikacijom saobraćaju. Moderna tehnika među-konti-
nentalne radio-komunikacije ne može da zadovolji današnje
potrebe, pa se zato obraća velika pažnja održavanju do sada
položених podmorskih kabela i polaganju sve više novih li-
nija za telefonske i telegrafске službe, a pogotovo za potrebe
telefoto službe (prijenos slika, crteža, teksta) kao i za rad
teleprinterskih aparata. Praksa je pokazala da su transatlan-
ske radio-komunikacije pod dosta jakim utjecajem prirodnih
smetnji, kao što su sunčane pjege, oluje, polarne svjetlosti,
te se i zbog toga smatra da će telekomunikacija putem
mnogo-kanalnih podmorskih kabela biti sigurnija i pogodnija.
Sve do druge polovine devetnaestog stoljeća jedino sredstvo
prekomorskog saobraćaja bio je brod. Prijenos pošte trajao
je relativno dugo a zavisilo je od vremenskih prilika na
morima i drugih faktora. Otkriće telegrafije i telefonije zna-
čilo je revolucionarni preokret u prekomorskim komunika-
cijama.

U Americi i Evropi počeli su se vršiti razni pokušaji
postavljanja kablova. Prvi uspjeh postignut je 1845. godine
kada je u rijeci Hudson uspješno položen prvi kabel. U isto
vrijeme položen je i u luci Kiel. Godine 1885. položena je
prva kabelska linija između Engleske i Francuske, od Dovera
u Engleskoj preko La Mancha do Calaisa u Francuskoj.¹ Ovaj
kabel nije bio dovoljno mehanički jak i zaštićen te su ga
ribari svojim mrežama prekinuli. Sljedeće godine položen je
novi kabel koji je bio bolje izrađen. U cilju proširenja ko-
munikacione mreže Velika Britanija je nastavila sa daljnjim
polaganjem podmorskih kabela, i to preko Sredozemnog i
Crnog mora.

Ovi uspjesi dali su povoda da se pristupi ozbiljnim pla-
novima i radovima oko polaganja podmorskog telegrafskog
kabela između Evrope i Amerike. Tako je uz pomoć vlada
Velike Britanije i USA američki poduzetnik Cury
Field osnovao Atlantsku telegrafsku kompaniju u svrhu po-
laganja podmorskog telegrafskog kabela preko Atlantika koji
bi povezao Ameriku sa Evropom. Realizaciji ovog plana
pristupilo se 1857. godine. Tada je krenuo iz Irske britanski
brod »Agamemnon« a njemu u susret iz New Foundlanda
američki brod »Niagara« koji su trebali položiti kabel svaki
sa svoje strane. Uslijed prekida kabela došlo je do odlaganja
čitavog pothvata. Ovakvi neuspjesi ponavljali su se više puta.
Tek 1858. godine »Agamemnon«, »Niagara« i drugi pomoćni
brodovi uspjeli su položiti konačno kabel i povezati ta dva
kontinenta, ali je i ova veza iste godine bila prekinuta.

Godine 1865. Cury Field preuzima američki putnički
brod »Græth Eastern« i s njim polazi iz Irske sa 22.500
tona kabela, ali na 660 milja od američke obale kabel se
prekinuo. Godine 1866. on ponovno pokušava položiti kabel
između Evrope i New Foundlanda kamo je sretno stigao i
odatle uspješno šalje prvi telegram preko položenog kabela.
Poslije toga se Cyrus Field vraća na Atlantik na ono mjesto
gdje se 1865. godine kabel prekinuo i potonuo.² Nakon dvo-
mjesecnog traganja pošlo mu je za rukom pronaći otkinuti
kraj kabela i položiti ga dalje, i tako je uspostavio drugu
podmorsku kabelsku liniju Evropa—Amerika.³

Zahvaljujući velikoj poduzetnosti, požrtvovnosti i upor-
nosti Cyrusa Fielda a također i braće Siemens postignut je
ovaj veliki rezultat. Kasnije je položeno dosta novih linija,
tako da se danas telegrafski i telefonski saobraćaj između
Evrope i Amerike odvija kao obični međugradski saobraćaj

te vrste. To se može shvatiti kada se ima u vidu da je već 1914. godine bilo položeno na morsko dno 531.000 km podmorskog telegrafskog kabela. Značajan je podatak da je u to vrijeme bilo položeno u samom Jadranskom moru, na dijelu koji je pripadao bivšoj Austriji, oko 1.600 km. Kao što smo ranije rekli 1865. godine uspješno je položen podmorski kabel na liniji Evropa—Amerika, a tri godine ranije, tj. 1862. godine, bio je položen telegrafski podmorski kabel na relaciji između Pelješca i Hvara. Velika Britanija, USA, Njemačka i Francuska položile su nekoliko kabelskih linija koje su povezale Evropu i Ameriku s drugim dijelovima svijeta. Talko britanski kabel koji svojom dužinom od 14.516 km spaja Veliku Britaniju sa Kanadom, Australijom i Novim Zelandom predstavlja pravi internacionalni podmorski kabel. Isto je toliko dug i panamerički (14.519 km) koji povezuje San Francisco s Honolulu-om, otocima Midway i Guam i lukom Manila.

Međutim, prvi transatlantski telefonski kabel predan je eksploataciji 25. IX 1956. godine poslije napornih četverogodišnjih radova. On je postavljen suradnjom Američke telegrafске i telefonske kompanije, Kanadske korporacije telekomunikacija i uprave TT Engleske. Postavljanje ovoga kabela od velikog je značaja za međunarodni telekomunikacioni saobraćaj. On ima 36 telefonskih kanala koji spajaju Evropu sa Sjevernom Amerikom. Osim toga ima i jedan lanac koji nosi harmoničnu telegrafiju između Engleske i Kanade. Njegova je dužina veća nego dužina svih današnjih telefonskih kabela u svijetu.⁴ Preko Atlantskog oceana do sada je položeno 18 podmorskih kabela, a preko Tihog oceana 6. U ostalim raznim dijelovima položeno je mnogo podmorskih kabelskih telegrafskih linija.

Podmorski kabeli služe za prijenos telegrafskih i telefonskih vijesti, prijenos slika, radio i televizijskih programa preko oceana, mora, jezera i rijeka. Oni također služe za prijenos električne energije preko mora. Njih ima više vrsta, a dijele se prema njihovoj namjeni na slabostrujne ili telekomunikacione i jakostrujne kabele za prijenos električne energije. Dalje se dijele prema izolaciji, otpornosti, pupinizaciji, konstrukciji i mjestu upotrebe.⁵ Postoje ustaljeni tehnički normativi za proizvodnju telekomunikacionih kabela koje donose pojedine države svojim internim propisima. Tako i kod nas Jugoslavenski zavod za standardiziranje donosi standarde za proizvodnju kabela, pribora za spajanje i grananje telekomunikacionih kabela i t. d.

Podmorski telegrafski kabeli nisu ispočetka imali međunarodnu pravnu zaštitu. Bilo je pokušaja da se pitanje zaštite podmorskih kabela riješi na jednoj multilateralnoj osnovi, ali je njegovo rješenje bilo često odgađano iz razloga što oni većim dijelom prolaze ispod otvorenog mora nad kojim nijedna država nema nikakvu vlast. Tako su se vodili pregovori 1864. godine između Brazila, Francuske, Haitia, Italije i Portugala u cilju povezivanja i zaštite podmorskih kabela koji su se onda polagali između Amerike i Evrope, a Sjedinjene Američke Države bile su 1869. godine podnijele svoj prijedlog konvencije o načinu normiranja tog pitanja, ali taj prijedlog nije mogao biti ostvaren zbog izbijanja rata između Francuske i Prusije.⁶

O problemima polaganja i zaštite podmorskih kabela raspravljao je i Institut za međunarodno pravo na zasjedanju 1879. godine. Tada usvojeni principi uneseni su u tekst Međunarodne konvencije o zaštiti podmorskih kabela zaključene 1884. godine u Parizu.⁷ Konvencija sadrži odredbe koje pružaju zaštitu brodovima koji polažu kabele kao i zaštitu već položenim kabelima i njihovim uređajima, a države ugovornice su se obavezale da će kažnjavati počinitelje krivičnih djela počinjenih bilo prilikom polaganja kabela ili na već položenim kabelima.⁸

Princip slobode mora znači da je korišćenje otvorenog mora slobodno, ali to ne znači da je svakoj državi dozvoljeno da radi što hoće bez obzira na interese drugih država na otvorenom moru. Na poštivanju principa slobodne plovidbe zasnovana su i pravila po kojima se dozvoljava podizanje instalacija, polaganje kablova i cjevovoda na slobodnom moru. Najveći dio podmorskih kabela leži na dnu otvorenih mora, pa su oni zbog toga izvrnuti oštećivanju kako od elementarnih nepogoda tako i od namjerne i nenamjerne ljudske djelatnosti.

U novije vrijeme osim telegrafskih podmorskih kabela polažu se na dno mora i drugi kabeli i cjevovodi,

naročito kabeli za prijenos električne energije preko mora. Problemima koji su uz to vezani bavila se Međunarodna konferencija o pravu mora u Zenevi 1958. godine. Tada je donesena između ostalih konvencija i Konvencija o otvorenom moru koja također regulira pitanje slobode polaganja i zaštite podmorskih kabela na otvorenom moru. Prema odredbi člana 26. spomenute Konvencije svaka država ima pravo da postavi podmorske kabele i cjevovode preko otvorenog mora.

Obalna država ne može ometati postavljanje ili održavanje podmorskih kabela pridržavajući sebi pravo poduzimanja razumnih mjera za ispitivanje epikontinentalnog sloja i korišćenja njegovih prirodnih bogatstava. Dakle, obalna država ne može spriječiti polaganje kabela u prostoru epikontinentalnog pojasa,⁹ ali ona može odrediti njegov pravac i položaj.

Pravo polaganja podmorskog kabela u unutarnjim morskim vodama i u teritorijalnom moru pripada obalnoj državi. Samo ona ima pravo odobriti drugim državama, fizičkim i pravnim osobama, bilo domaćim ili stranim, da mogu polagati podmorski kabel na tom području.¹⁰ Za razliku od kabela položenog na otvorenom moru, za čiju zaštitu vrijede međunarodni propisi, zaštita podmorskih kabela položenih u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru spada u nadležnost obalne države. Dakle, podmorski kablovi položeni u teritorijalnom moru i unutarnjim morskim vodama nalaze se pod zaštitom domaće države kao i oni koji se nalaze na njenom teritoriju.

Prilikom postavljanja odnosno polaganja podmorskih kablova države su obavezne da obrate dužnu pažnju već postavljenim kabelima preko dna mora, a naročito ne smiju ometati mogućnost popravka postojećih kabela. Prema čl. 27. spomenute Konvencije o otvorenom moru svaka država obavezna je da poduzima potrebne zakonodavne mjere kako bi spriječila kidanje i oštećivanje podmorskih kabela na otvorenom moru od strane nekog broda pod njenom zastavom. Također je svaka država dužna da spriječi i radnje koje bi mogle počinuti osobe pod njenom jurisdikcijom, bilo da to čine hotimično ili kažnjivim nehatom, a koje bi radnje mogle imati za posljedicu da se prekine ili ometa telegrafski ili telefonski saobraćaj. Ova djela predstavljaju prekršaje i povlače sankcije. Država je isto tako dužna da poduzima potrebne zakonodavne mjere kako bi osobe pod njenom vlašću, koje su vlasnici nekog kabela na otvorenom moru, a koje bi prilikom postavljanja ili opravljavanja svoga kabela prouzrokovale kidanje ili oštećenje nekog drugog kabela, platile troškove opravke. Počinitelji štete na podmorskim kabelima dužan je nadoknadi štetu.¹¹ Tako je naš motorni brod »Molat« potkraj 1965. godine počinio štetu na podmorskom kabelu u Bosporu koja je procijenjena na 45.000.— US dolara, zbog čega se još uvijek vodi spor za naknadu štete.¹²

Prema čl. 29. iste Konvencije države su dužne da poduzmu potrebne zakonodavne mjere da bi vlasnici brodova koji su žrtvovali sidro, mrežu, ili drugi dio pribora za ribolov, da bi zaštitili podmorski kabel, bili obeštećeni od strane vlasnika kabela koji su zaštitili pod uvjetom da su prethodno poduzeli sve razumne mjere opreza. Priznato je pravo na odštetu brodovima koji su se sami izložili šteti da bi zaštitili podmorske kabele. Kod velikih kapitalističkih država postoji namjera da se pravila o zaštiti podmorskih kabela protegnu i na zaštitu položenih naftovoda i drugih cjevovoda, o čemu se raspravljalo i u okviru UN.¹³

Sve tačke izlaza i ulaza podmorskih telegrafskih i telefonskih kabela, u čijoj je blizini zabranjeno sidrenje, moraju biti označene nizom plutača ili oznaka bojadisanih zelenom bojom, dobro vidljivim slovom »T« bijele boje i znakom oblika stošca ili zvona. Smjer ležanja ovog kabela noću mora biti označen zelenim sektorom kakvog svijetla. Brodovi i ribarske sprave i uređaji moraju prolaziti i vršiti svoju djelatnost najmanje četvrt milje daleko od plutača ili plovaka i drugih oznaka koje su postavljene u svrhu upozorenja da se radi o polaganju ili prekidu podmorskog kabela. Brod koji polaže ili diže podmorski kabel pa se po prirodi svog posla ne može ukloniti s puta brodovima koji mu se približavaju, mora da nosi određena svjetla propisana za takve situacije.¹⁴ SAD su svojedobno predlagale da se namjerno oštećenje podmorskih kabela smatra deliktom jednakim pomorskom gusarenju. Bilo je

autora koji su zastupali takvo gledište, a bilo ih je i protiv.¹⁵ O kažnjivim djelima počinjenim protiv odredaba Konvencije iz 1884. godine nadležni su suditi sudovi one zemlje kojoj pripada brod, na kojem je počinjeno kažnjivo djelo.¹⁶ U slučajevima kada se spomenuta odredba ne bi mogla provesti u državi potpisnici protiv vlastitog državljanina, kaznit će se počinitelj po općim pravilima kaznene nadležnosti, koja se zasniva na posebnim zakonima države ili pak na međunarodnim ugovorima.¹⁷ Ratnim brodovima dozvoljeno je da u određenim slučajevima mogu ustanoviti nastalu štetu i oštećenje na kabelima i uređajima. Ukoliko sumnjaju u pripadnost broda, mogu poduzeti mjere da ustanove zastavu odnosno državljanstvo broda, ali ne smiju pretrasti brod.

Danas su podmorski kabeli položeni gotovo u svim morima,¹⁸ a pripadaju većinom privatnim društvima, jer se njima privatnici, industrijalci i trgovci najviše koriste, pa je razumljivo što oni preuzimaju i rizik i troškove njihova polaganja. Skoro 60 posto svih kabela pripada engleskim privatnim društvima. Država im daje obilne subvencije, ali ih ujedno obavezuje na uvjete koji su u interesu državnih vlasti, a u posljednje vrijeme radi se na tome da kabele preuzme sama država i da na njih protegne telegrafski državni monopol. I druge pomorske države rade na tome da ih stave pod svoj nadzor.¹⁹

Međunarodna Konvencija o zaštiti podmorskih kabela iz 1884. godine odnosi se samo na zaštitu podmorskih kabela u doba mira. Nju je potpisalo 26. država. Jugoslavija je nije potpisala jer za vrijeme njenog donošenja nije postojala, ali se smatra da je pravno obavezna da je primjenjuje s obzirom da je nasljednica Austro-Ugarske u odnosu na međunarodno pravo i obaveze koje vrijede za more i pomorstvo. Međutim, ova zaštita ipak nije potpuna jer za vrijeme rata zaraćenim stranama je priznato pravo i da prekinu podmorske kabele koji spajaju neprijateljske teritorije, a u slučaju apsolutne potrebe mogu zaplijeniti ili uništiti i one koji spajaju okupirana područja s neutralnim. Po završetku rata podmorski se kabeli moraju dovesti u prvobitno stanje i šteta se mora nadoknaditi.²⁰

¹ Dr Vladimir Ibler, Pomorska enciklopedija, sv. 4 str. 196.

² Frank J. Brown, The Cable and Wireless Communications of the World, London 1930. str. 90.

³ Informacija — potreba i biznis, Lice i naličje velikih novinskih agencija, br. 8. iz 1965.

⁴ »Telekomunikacija« br. 4, Beograd 1956. str. 38.

⁵ V. Inž. Vladimir Podlesnik, Pomorska enciklopedija, sv. 4, str. 185.

⁶ V. Dr Vladimir Ibler, Pomorska enciklopedija, sv. 4, str. 196.

⁷ V. C. John Colombos, Diritto internazionale marittimo, Rim 1953. str. 225.

⁸ V. Gunnar Pedersen, Les télécommunication hier, aujourd, hui et demain: 6; — Cables, JDT, No 6. Ženeva 1965. str. 236.

⁹ V. Dr Juraj Andrassy, Epikontinentalni pojas, Zagreb 1961. str. 107.

¹⁰ Dr Vladimir Ibler, Pomorska enciklopedija sv. 4, Zagreb 1957. str. 196.

¹¹ V. član 28. Konvencije o otvorenom moru iz 1958.

¹² V. »Vjesnik«, 25. XI 1967.

¹³ V. Dr Vladimir Ibler, Podmorski kablovi i naftovodi u međunarodnom pravu, Zbornik za pomorsko pravo Zagreb, 1961. st 123—177.

¹⁴ Pravilnik o izbjegavanju sukoba na moru (sl. 2, 1966. str. 40).

¹⁵ Američki naučenjak Dudley Field je za, a Francuz Louis Renault protiv takve teze.

¹⁶ George Abel Schreiner, Cable and Wireless and Their Place in the Foreign Relations of the United States, Boston 1924. str. 143.

¹⁷ V. Dr Milan Bartoš, Međunarodno javno pravo I knj. Beograd 1954. str. 150.

¹⁸ V. čl. 8. Konvencije o zaštiti podmorskih kabela, Pariz 1884.

¹⁹ Engleska i dominioni imali su 174.632. naut. milje SAD 95.019. Francuska i kolonije 33.251, Italija 15.560. Danska, 8.888, Japan 8.041, Njemačka 6.482, Holandija i kolonije 6.249, Španija 3.777, Kina 2.115 i Norveška 1.525 naut. milja, Long-Lines, le plus grand cable du monde, JDT. No. 11 Ženeva 1963. str. 337.

²⁰ V. odredbe IV Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907.